

Tarvitaanko politiikassa empatiaa?

KAISA HERNE

Johdanto

Viime aikojen poliittista ilmapiiriä, Suomessa ja muualla maailmassa, on usein kutsuttu polarisoituneeksi. Väitteen mukaan poliittinen mielipideilmasto on muuttunut kaksinapaiseksi, mistä johtuen poliittisessa keskustelussa äänessä ovat ärhäkkäät ääripäät, jotka eivät kuuntele, saati yritä ymmärtää toinen toisiaan. Kansalaisten sanotaan myös elävän omilla ideologisissa tai sosioekonomisissa kuplissaan kuuntelematta ja ymmärtämättä kuplan ulkopuolelle kuuluvia. Ulkopuolisten näkökulmia ei tunneta tai ymmärretä, heitä kohtaan ei tunneta empatiaa. Monien mielestä politiikka kaipaisikin lisää empatiaa – toisten näkökulman huomioon ottamista ja toisten ymmärtämistä. Yleensä empatiaa siis vaaditaan lisää. Poliittisia päätöksentekijöitä vaaditaan empatisoimaan vähempiosaisia ja kansalaisia vaaditaan kurottamaan omien kuplinsa ulkopuolelle. Paul Bloomin (2016, 2) – empatian kriitikon – sanoin: ”monien mielestä empatian ainoa ongelma on se, että liian usein meillä on sitä liian vähän”. Toimittaja Sanna Ukkola, nimenomaan Bloomiin nojaten, kirjoittaa kolumnissaan poikkeuksellisesti empatian haitallisuudesta (Ukkola 2018). Ukkolan mukaan empatia johtaa usein huonoihin päätöksiin, koska se perustuu tunteisiin ja syrjäyttää rationaalisen harkinnan.

Empatiaa koskevien puheenvuorojen ongelma on kuitenkin usein se, että emme oikeastaan tiedä, mistä niissä puhutaan, koska empatian käsitettä ei ole määritelty. Mitä empatia tarkoittaa ottaen tarkoitusta? Onko se toisten tunteiden jakamista vai toisista välittämistä? Onko empatia tunne vai onko se tiedollinen prosessi, vai molempia? Tarkoittaako empatia samaa kuin sympatia tai myötätunto? Arkikielessä empatiaa harvoin määritellään ja sillä voidaan tarkoittaa monia eri asioita. Yleensä se kuitenkin on käsite, joka ymmärretään positiivisessa merkityksessä. Empaattisia ihmisiä kunnioitetaan ja empatiaa toi-

votaan lisää, empatian puutetta taas kavahdetaan.

Jotta voimme tarkastella empatian ja politiikan välistä suhdetta, on empatian käsite aluksi määriteltävä. Käsitellenkin siksi katsauksessani aluksi empatian käsitteen moniulotteisuutta ja erotan sen muutamasta lähikäsitteestä. Tämän jälkeen tarkastelen, mitä empiiriset tutkimukset ovat havainneet empatiasta, keitä kohtaan empatiaa yleensä tunnetaan ja miten empatia vaikuttaa käyttäytymiseen. Lopuksi pohdin tarkemmin empatian ja politiikan suhdetta. Totean, ettei politiikka kaipaa lisää vinoutunutta empatiaa, vaan tasapuolisesti eri ryhmiin kohdistuvaa empatiaa. Pohdin lopuksi myös sitä, mikä on demokraattisten instituutioiden ja empatian välinen suhde. Millaiset instituutiot voisivat kasvattaa tasapuolista, oman sisäryhmän ulkopuolelle kurottavaa empatiaa?

Mitä on empatia?

Empatiaa käsittelevää tutkimuskirjallisuutta kuvaa tietty monitulkintaisuus, koska termiä on määritelty niin monin eri tavoin (Batson 2009). Empatia saateetaan toisinaan samaistaa määrättyihin lähikäsitteisiin, lähinnä sympatiaan ja myötätuntoon, toisinaan se taas erotetaan niistä. Monitulkintaisuuden välttämiseksi empatia onkin hyvä määritellä aina kun termiä käytetään. Jean Decety ja Jason M. Cowell (2014) erittelevät kattavasti empatian käsitteen moniulotteisuutta sekä myös empatiaa koskevaa empiiristä tutkimusta. Heidän mukaansa empatiaan liittyy kolme osa-aluetta: tunteellinen, kognitiivinen ja motivationaalinen. *Tunne-empatia* tarkoittaa yksilön kykyä tuntea samoin kuin joku toinen tai kykyä reagoida tunteellisesti toisen ihmisen tunteisiin. Jo hyvin pienet lapset saattavat tulla surullisiksi nähdessään toisen ihmisen itkevän ja sangen usein tunnemme suuttumusta tai ahdistusta, jos jotakuta toista kohdellaan väärin. Decety ja Cowell tuovat esiin empatian eri osa-alueiden biologista pohjaa ja

kiinnittävät huomiota siihen, että tunteiden jakaminen on empatian primitiivisin osa ja sitä havaitaan ihmisten ohella myös eläimillä.

Motivatiivinen empatia tarkoittaa haluamme välittää toisten hyvinvoinnista. Välittäminen ja hoivaaminen ovat tyypillisiä perheenjäsenten ja muiden läheisten ihmisten kesken, mutta välitämme myös monista ydinperheeseemme ja välittömään lähipiiriimme kuulumattomista ihmisistä, usein myös meille täysin tuntemattomista ihmisistä. Decety ja Cowell (2014) korostavat, että motivatiivinen empatia ei ole tyypillistä vain ihmisille, vaan että sitä on havaittu useilla eri eläinlajeilla. Tutkijat myös huomauttavat, että vaikka välittämisen prototyyppi olisikin vanhemman ja lapsen välinen suhde, toisista välittämien ulottuu laajasti erilaisiin kohteisiin, tyypillisesti myös eri lajeihin, etenkin kotieläimiin.

Kognitiivinen empatia tarkoittaa tietoista toisen asemaan asettumista ja toisen ajatusten ja tunteiden ymmärtämistä. Kognitiivista empatiaa voidaan pitää tärkeänä askeleena oman tai oman sisäryhmän näkökulman ylittämiseen myös politiikassa. Ymmärrän, että joku voi tuntea omanarvontuntonsa loukatuksi, jos hän ei saa käyttää päätä peittävää huvia, vaikka itselleni se ei ole tärkeää. Ymmärrän myös, että toisille abortin salliminen aiheuttaa kärsimystä, vaikka omasta mielestäni abortin kieltäminen olisi yhteiskunnallisesti väärin. Decety ja Cowell viittaavat tutkimuksiin, joiden mukaan toisten näkökulman ymmärtämistä voidaan myös harjoittaa ja käyttää esimerkiksi konfliktin ratkaisun apuna. Kognitiivinen empatia saattaa olla se empatian osa-alue, joka on tyypillistä vain ihmisille.

On selvää, että empatian eri osa-alueet ovat läheisessä yhteydessä toisiinsa ja empiirisesti niiden erottaminen on vaikeaa. Jos näen toisen ihmisen kärsivän kivuista, saatan kokea tunne-empatiaa tulemalla surulliseksi, saatan motivoitua auttamaan kivun lievittämiseksi ja saatan myös tiedollisesti eritellä toisen kivun kokemusta. Katsauksessani termi empatia ymmärretään näissä kolmessa merkityksessä, mikäli ei erityisesti viitata vain tunne-empatiaan, motivatiiviseen empatiaan tai tiedolliseen empatiaan.

Empatia on vinoutunutta

Miksi empaattista ihmistä arvostetaan ja empatian toivotaan yhteiskunnassa lisääntyvän? Yksi empatiaan liittyvä oletus on se, että empatia lisää altruistis-

ta käyttäytymistä eli toimimista toisten hyväksi pelkän oman edun sijaan. Empiiristä käyttäytymistä koskeva empatia–altruismi-hypoteesi väittää, että empatia johtaa altruistiseen käyttäytymiseen (Batson 1997). Monissa tutkimuksissa hypoteesin onkin havaittu pitävän paikkansa (Batson 1997; Batson ym. 1997; Batson ym. 2002). Tähän mennessä saaduista tuloksista ei voida kuitenkaan päätellä, että empatia – tai sen lähikäsitteet *sympatia* ja *myötätunto* – olisi jonkinlainen automaatti altruistiseen käyttäytymiseen. Joissakin tutkimuksissa on myös havaittu muunlaisten tunteiden olevan vahvemmassa yhteydessä altruistiseen käyttäytymiseen (Montada ja Schneider 1989).

Moraalisen ja poliittisen toiminnan kannalta empatian hyvä puoli on siis se, että se saattaa vahvistaa altruistista käyttäytymistä. Empatian pulmallinen puoli on kuitenkin sen vinoutuneisuus. Empatia on tyypillisesti vinoutunutta siten, että oman *sisäryhmän* jäsenet herättävät sitä huomattavasti herkemmin ja voimakkaammin verrattuna *ulkoryhmän* jäseniin (esim. Bruneau ym. 2012; Cikara ym. 2011; Cikara ym. 2014). Sisäryhmällä viitataan tässä ryhmään, johon yksilö identifioituu, kun taas ulkoryhmään ei identifioiduta. Sisäryhmä voi määräytyä erilaisten tekijöiden, esimerkiksi sukupuolen, iän, sosioekonominen aseman tai etnisen taustan, perusteella. Jokainen vanhempi tietää, miltä oman lapsen kärsimys vanhemmasta tuntuu, vähemmistöön kuuluva ymmärtää toista vähemmistön jäsentä, vammaisen tuntee muidenkin vammaisten kohtaamat esteet yhteiskunnassa, ja niin edelleen. Toki ymmärrämme ja empatisoimme myös niitä, jotka eivät ole itsemme kaltaisia, mutta pääsääntöisesti empatiakykymme on vinoutunut omaa sisäryhmää suosivasti.

Sisäryhmän suosimisen yhtenä syynä saattaa olla se, että meidän on helpompi ymmärtää ja hyväksyä itsemme kaltaisia ihmisiä ja heidän tunteitaan, tavoitteitaan ja tarpeitaan. Moraalia käsittelevässä teoksessaan *The Theory of Moral Sentiments* (1759) Adam Smith pohtii, millaista moraaliajattelumme on käytännössä. Smithin mukaan moraalista ajattelua luonnehtii puolueettomuus: pyrimme irti omasta näkökulmastamme ja sen sijaan yritämme ymmärtää muiden näkökulmia. Ajatellaksemme moraalisesti asettaudumme toisten ihmisten asemaan. Smith kuitenkin tiedostaa puutteemme toisten näkökulmien ymmärtämisessä ja korostaa, että hyväksymme toisten tunteet määrättyssä sosiaalisessa asemassa vain, jos ajattelemme, että tuntisimme itse samoin vastaa-

vassa tilanteessa (Golemboski 2018). Sekulaarin liberaalidemokraattisen yhteiskunnan kansalaisen voi olla vaikea nähdä asioita uskonnollisen ja traditio-naalisen yhteiskunnan kansalaisen näkökulmasta. Omassa synnyinmaassaan aina asuneen voi olla vaikea asettua maahanmuuttajan asemaan. Läpi elämänsä terveenä pysynyt ei välttämättä tiedä, mitä vaikeuksia liittyy kroonisesti sairaan elämään. Smith arvioi rajoitteita, joita liittyy mahdollisuuksiimme pohtia moraalikysymyksiä puolueettomasta näkökulmasta. Tosielämässä omat intressimme, ennakkoluulomme ja preferenssimme muokkaavat sitä, miten ajattelemme toisten tuntevan (Golemboski 2018, 3). Vinoutuneita arvioita syntyy, koska meidän on helpompi kuvitella itsemme läheistemme ja itsemme kanssa samankaltaisten ihmisten asemaan.

Tutkimuksissa empatian vinoutuneisuutta on havaittu myös eläimillä, mikä viittaa siihen, että myös vinoutuneisuuden perusta on biologinen. Eläinten empatian vinoutuneisuudesta kertoo esimerkiksi tutkimus, jossa hiirten pelkovaste (jäähmettyminen) toisten hiirten kipuun havaittiin olevan korkeampi silloin, kun kivun kokijoina olivat hiirten sisarukset tai parittelukumppanit (Jeon ym. 2010). Empatia onkin todennäköisesti kehittynyt perhesiteiden vahvistamiseksi ja omaa lähiyhteisöä koossapitäväksi voimaksi, minkä vuoksi se toimii huonommin laajemmissa yhteisöissä.

Sen lisäksi että empatia on vinoutunutta sisäryhmän jäseniä kohtaan, on se myös vinoutunutta siinä mielessä, että määrätty ihmisryhmät keräävät muita enemmän empatiaa. Lastensairaalaan pystytään keräämään lahjoituksia, narkomaanien kuntoutuskotia ei edes haluta naapurustoon. Lasten kärsimys on omiaan herättämään tunnereaktioita, kun taas stigmatisoituneita ryhmiä, esimerkiksi huumeiden käyttäjiä tai alkoholisteja, kohtaan on vaikea herättää tunne-empatiaa. Yhtä lailla suloiset nisäkkäät saavat ihmiset toimimaan niiden suojelemiseksi, kun taas vaikeammin yksilöivät ongelmat, esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden väheneminen, eivät herätä samalaista tunnereaktiota, eikä ihmisiä ole yhtä helppo saada toimimaan monimuotoisuuden säilyttämiseksi. Empatian vinoumat eivät ole välttämättä ristiriidassa moraalin kanssa – saattaa olla eettisesti oikein, että lapset asetetaan etusijalle. Moraalista ajattelua ei kuitenkaan pitäisi perustaa välittömille tunnereaktioille, vaan harkinnalle, jossa otetaan huomioon kaikenlaisten ihmisten hyvinvointi ja tarpeet.

Politiikan ja yleisen moraalijattelun kannalta em-

patiaa liittyy vinoutuneisuuden ohella myös toinen pulmallinen piirre. Empatia nimittäin liittyy yksilöihin, suuria ihmisjoukkoja kohtaan taas ei tunneta empatiaa. Tämä saattaa korostaa vinoutuneesti yksilöitä ryhmien sijaan. Paul Bloom (2016, 88) kuvaa tutkimusta, jossa koehenkilöitä pyydettiin kertomaan, paljonko he antaisivat rahaa kuolemaan johtavan sairauden hoitamiseen tarkoitettun lääkkeen kehittämiseen. Koehenkilöt jaettiin satunnaisesti kolmeen ryhmään, joissa lääkkeen tarvisijat kuvattiin eri tavoin. Ensimmäisessä ryhmässä lääketta kerrottiin kehitettävän yhtä sairasta lasta varten, toisessa taas kahdeksaa lasta varten. Näissä ryhmissä vastaajat olivat valmiita antamaan suunnilleen saman summan lääkkeen kehittämiseen. Kolmannessa ryhmässä lääketta kerrottiin kehitettävän jälleen yhtä lasta varten, mutta tällä kertaa kerrottiin lapsen nimi ja hänen kuvansa näytettiin vastaajille. Kolmannessa ryhmässä rahaa oltiin valmiita antamaan kaikkein eniten ja mikä merkittävää, enemmän kuin siinä ryhmässä jossa lääkkeen tarvisijoita oli kahdeksan. Empatiaan liittyy tyypillisesti se, että sitä koetaan yhtä ihmistä kohden kerrallaan. Suuria joukkoja ei voi empatisoida.

Bloomin esimerkissä on kyse niin kutsuttujen tilastollisten ja identifioitavien uhrien erosta. Tilastollisilla uhreilla tarkoitetaan esimerkiksi nälänhädän uhreja, joista kerrotaan vain määrällistä tietoa. Tyypillisesti tieto koskee sitä, kuinka moni kärsii nälänhäädästä tarkastelussa maassa tai määrättyllä alueella. Identifioitavilla uhreilla puolestaan tarkoitetaan erityistä yksilöä. Yksilöuhrista kerrotaan yleensä joitakin henkilötietoja ja usein hänestä näytetään myös kuva tai kerrotaan tarina. Tutkimusten mukaan yksilöidyt uhrit saavat ihmiset lahjoittamaan tilastollisiin uhreihin verrattuna enemmän rahaa, koska ensimmäiset herättävät voimakkaampia tunteita, jälkimmäiset taas stimuloivat ennemmin tiedollista harkintaa (Small ym. 2007).

Hyväntekeväisyysjärjestöt näyttävät olevan hyvin perillä yksilöityjen uhrien vaikutuksesta ja käyttävät siksi kampanjoissaan yksittäisten uhrien kuvia ja tarinoita. Järjestöt tietävät, että tilastot eivät puhuttele potentiaalisia lahjoittajia yksilöiden tarinoiden lailla. Järjestöt käyttävät kampanjoissaan säännönmukaisesti myös tietynlaisia yksilöitä, yleensä lapsia. Varainkeruu onnistuu paremmin, kun kerrotaan hädänalaisen yksilön tarina verrattuna siihen, että kiinnitetään huomiota kärsivien suureen määrään.

Koettu empatia on usein ristiriidassa yleisten moraalitai oikeudenmukaisuusperiaatteiden kanssa

nimenomaan siksi, että se on vinoutunutta ja kohdistuu pääsääntöisesti yksilöihin. Etenkin hyvinvoinnin kokonaismäärän maksimointiin tähtäävää utilitarismia ja yksilöihin kohdistuvaa empatiaa on pidetty keskenään ristiriitaisina. Utilitarismi yhdistetään myös usein rationaalisuuteen ja kognitiiviseen pohdintaan (Greene ym. 2008; Paxton ja Greene 2010), kun taas empatiaa pidetään tunnepitoisena reaktiona. Tosin on muistutettava, että myös empatia voi olla tiedollista, eikä siihen välttämättä liity tunnereaktiota.

Tarvitaanko politiikassa empatiaa?

On selvää, että politiikka ei kaipaa lisää vinoutunutta empatiaa, joka vahvistaa vallitsevia kuplia, ennakkoluuloja ja oman sisäryhmän suosimista. Paul Bloom korostaa provokatiivisessa *Against Empathy*-teoksessaan (2016) vinoutuneen empatian haitallisuutta yhteiskunnallisessa keskustelussa ja päätöksenteossa. Bloomin mielestä empatia on huono perusta moraalille pohdinnalle ja toiminnalle. Oman sisäryhmän suosiminen ei ole eettisesti kestävä periaate ja se voi pahimmillaan johtaa nurkkakuntaisuuteen ja rasismiin. Siten se voi myös vahvistaa politiikan polarisoitumista ja erilaisten ryhmien välisen vuoropuhelun ja ymmärryksen puutetta. On kuitenkin tärkeää tajuta, mitä vastaan Bloom asettuu. Hän ei vastusta toisten näkökulmien ymmärtämistä ja huomioon ottamista tai myötätuntoa ja altruismia. Se empatian muoto, jota hän vastustaa ja jota hän ei pidä järkevänä poliittisen ja moraalisen toiminnan ohjenuorana, on tunne-empatia, toisten tunteiden myötäeläminen.

Tunne-empatia saa meidät vihaiseksi, surulliseksi, iloiseksi, masentuneeksi, ja niin edelleen sen mukaisesti, miten kuvittelemme jonkun toisen tuntevan. Bloomin pääargumentti on se, että tunne-empatia on tyypillisesti vinoutunutta, kun taas moraalisen ja poliittisen ajattelun pitäisi olla puolueetonta. Bloom myös korostaa sitä, että kun koemme toisten tunteita itsessämme, emme voi olla varmoja, että itse asiassa tunteemme ovat samoja kuin myötäelämisen kohteen. Tunne-empatia ei ole yhteiskunnallisen toiminnan kannalta järkevää myöskään siksi, että ei ole takeita siitä, että se johtaisi muiden hyväksi toimimiseen. Toisen ahdingon kanssaeläminen voi laimauttaa pikemmin kuin sysätä toimimaan, ja toisten tunnetiloja voidaan myös hyväksikäyttää omien päämäärien saavuttamiseen. Bloom ei siis väitä, että po-

liittisessa keskustelussa ja päätöksenteossa ei kaivataisi lainkaan empatiaa, vaan hänen argumenttinsa on, että politiikka ei kaipaa hänen tuhoisana pitämänsä tunne-empatiaa.

Bloomin argumentin ongelma on, että tunne-empatiaa on usein vaikea erottaa muista empatian muodoista. Empatiaa voidaan myös pitää prosessina, johon liittyy erilaisia elementtejä, sekä tiedollisia että tunnepitoisia (Davis 1980; Morrell 2010). Eivätkä Bloomin korostamat kognitiiviset prosessit myöskään ole puhtaasti objektiivisia, myös niihin liittyy vinoumia. Vinoutuneisuus voi olla tyypillisintä tunne-empatialle, mutta on hyvä huomata, että kaikki empatian muodot ovat jossain määrin vinoutuneita. Empatian tiedollinen puoli voi olla vähemmän altis vinoumille, koska voimme tiedostaen pyrkiä mahdollisimman laajaan ja kaikki näkökulmat huomioon ottavaan ajatteluun. Toisaalta kuitenkin kykymme tuntea erilaisten ihmisten elämäntilanteita, tarpeita ja preferenssejä on rajoittunut. Tiedämme enemmän lähipiirimme, oman sisäryhmämme ja itsemme kaltaisten ihmisten tarpeista, toiveista ja elämäntilanteesta meille vieraampiin ihmisiin verrattuna. Toki vinoutuneisuus riippuu siitä, mitä mahdollisuuksia meillä on tiedonsaantiin ja millaisia kustannuksia siihen liittyy.

Empatialla voi kuitenkin olla myös positiivisia seurauksia. Se voi auttaa ymmärtämään asioita, jotka yhdistävät erilaisia ihmisiä, ryhmiä ja kulttuureita. Jotta tämä olisi mahdollista, tarvitaan erityisesti empatian tiedollista puolta ja tiedon lisäämistä omaan sisäryhmään kuulumattomista ihmisistä ja heidän tarpeistaan. Ihmiset voidaan saada ymmärtämään niitä piirteitä, jotka yhdistävät erilaisia ryhmiä ja empatialla voi olla tässä tehtävässä keskeinen rooli. Miten tässä tehtävässä voitaisiin onnistua?

Miten empatiaa voidaan lisätä?

Onko sitten mahdollista lisätä empatiaa tasapuolisesti kaikenlaisia ihmisiä kohtaan tai vaikuttaa vähintään siihen, että empatia olisi vähemmän vinoutunutta? Kun pohditaan empatian roolia politiikassa, tavoitteena on oikeanlaisen, ainakin jollain tasolla tasapuolisen empatian kasvattaminen. Tutkimusten mukaan empatiaa myös voidaan lisätä ulkoryhmienkin jäseniä kohtaan.

Psykologisten tutkimusten mukaan empatiaa pystytään kasvattamaan stimuloimalla sitä koetilantees-

sa (esim. Batson ym. 1997). Eräässä tutkimuksessa pyrittiin lisäämään koehenkilöiden empatiaa erästä stigmatisoitua ryhmää, huumeiden käyttäjiä, kohtaan (Batson ym. 2002). Kokeessa osallistujat laitettiin kuuntelemaan nuoren narkomaanin haastattelu. Empatiaa herätettiin siten, että osaa koehenkilöistä pyydettiin kuvittelemaan narkomaanin tunteita, toista koehenkilöryhmää pyydettiin pysymään objektiivisina. Tutkimuksen tulosten mukaan empatian indusointi lisäsi positiivisia asenteita narkomaaneja kohtaan yleisesti ja lisäsi myös valmiutta lahjoittaa rahaa narkomaanien hyväksi tehtävään järjestötyöhön. Tutkimus osoittaa, että empatiaa voidaan kasvattaa myös ulkoryhmien jäseniä kohtaan ja että indusoitu empatia ulottuu yksilöä laajemmin tämän edustamaan ryhmään. Michael E. Morrell (2010, 109–115) käy läpi joukon tutkimuksia, joissa koehenkilöitä on kehoitettu toisten näkökulman huomioimiseen ja toteaa, että myös ulkoryhmiä kohtaan tunnettua ymmärrystä voidaan lisätä tämän tyyppisillä keinoilla.

Mutta entä poliittisten instituutioiden mahdollisuudet kasvattaa tasapuolista empatiaa? Edustuksellinen järjestelmä ei välttämättä ole rakenteeltaan edullisin tasapuolisen empatian kannalta. Kansanedustajien kannustimena on uudelleenvalinnan takaaminen, mitä edesauttaa oman vaaliipiirin potentiaalisten äänestäjien tarpeiden ja preferenssien palveleminen. Vaalidemokratian olennainen ominaisuus, poliitikkojen tarve varmistaa uudelleenvalintansa, ei kannusta ottamaan tasapuolisesti huomioon kaikenlaisten ryhmien intressejä, tarpeita ja preferenssejä. Poliitikassa toki toimii empaattisia ihmisiä, äänestäjiä ja poliitikkoja, ja poliittisen toiminnan tavoitteena on usein yhteinen hyvä oman edun sijaan. Muiden näkökulmien huomioiminen siis varmasti vaikuttaa poliitikkojen ja äänestäjien päätöksiin, mutta toisaalta edustuksellisen järjestelmän kannustimet eivät suoranaisesti motivoi tasapuolisuuteen.

Viime aikojen keskustelu normatiivisesta demokrateoriasta on keskittynyt deliberatiiviseen eli puntaroivaan demokratiaan (Bohman ja Rehg 1997; Dryzek 2000; Elster 1998; Gutman ja Thompson 2004). Puntaroivassa demokratiassa päätöksentekoa edeltää määrättyjen ideaalinen mukainen keskustelu. Puntaroiva keskustelu on tasapuolista, keskustelijat kunnioittavat ja kuuntelevat toisiaan, perustelevat mielipiteensä ja ovat valmiita muuttamaan niitä. Puntaroiva demokratia on ideaali, mutta sitä voidaan myös yrittää tavoitella käytännössä. Usein puntaroiva demokratia yhdistetään rationaaliseen argumen-

tointiin, jossa pyritään, Habermasin (1996) ajattelua seuraten, määrittelemään yleisiä moraaliperiaatteita ja jossa empatialla, tunteilla ja konkreettisen toisen ymmärtämisellä ei ole sijaa (Morrell 2010, 79). Toisaalta monet kirjoittajat ovat kuitenkin korostaneet myös sitä, että itse asiassa tunteet, empatia ja yksilöiden konkreettisten tarpeiden esiin tuominen ovat oleellisia puntaroivan demokratian ihanteen saavuttamisen kannalta (Krause 2008; Morrell 2010).

Jane Mansbridge kollegoineen (Mansbridge ym. 2010) korostaa vaikutusvaltaisessa artikkelissaan, että puntaroivassa demokratiassa on tärkeää myös tuoda esiin etenkin syrjittyjen ryhmien ryhmäkohtaisia etuja ja tarpeita, koska ne voivat muuten jäädä huomioimatta päätöksenteossa. Tyypillisesti erilaisten vähemmistöjen tarpeita ei huomioida, jos vähemmistöryhmien edustajat eivät tuo niitä itse esille. Tällöin ei voida puhua tasapuolisesta ja tasa-arvoisesta demokraattisesta prosessista. Ihanteellisen demokraattisen päätöksenteon ytimessä on itsensä kanssa erimielisten ja erilaisten ihmisten kuunteleminen ja pyrkimys ymmärtää heitä (Mutz 2006). Robert Goodin (2000) puhuu puntaroivan demokratian yhteydessä siitä, miten keskustelun ohella myös kunkin yksilön sisäinen pohdinta (*deliberation within*) on tärkeää. Goodin pitää pohdintaa keskeisenä juuri toisten näkökulmien ymmärtämisessä. Hän myös kuvaa, miten kuvataide, kirjallisuus, teatteri ja elokuvat edesauttavat kykyämme ymmärtää meille vieraita kulttuureita ja toisenlaisia ihmisiä ja sitä, miten ne kehittävät toisen asemaan asettumista. Puntarointi edellyttää toisten kunnioittamista ja kuunteleminen edellyttää toisten näkökulmien ymmärtämistä ja ottamista huomioon. Tämä ei voi onnistua ilman kykyä ainakin jonkinlaiseen empatiaan. Toisaalta voidaan myös olettaa, että puntaroivaan keskusteluun osallistuminen lisää toisten näkökulmien ymmärtämistä ja huomioon ottamista omassakin päätöksenteossa. Toisten näkökulmat tulevat tutuiksi, koska keskustelun säännöt korostavat toisten kuuntelemista ja kunnioittamista sekä kaikkien asianosaisten tasa-arvoista oikeutta osallistua. Empatia voisi olla onnistuneen puntaroivan keskustelun edellytys, mutta samalla puntaroiva keskustelu voi vahvistaa empatiaa ja lisätä sen tasapuolisuutta, eli erilaisten näkökulmien ymmärtämistä vinoutuneen empatian sijaan.

Viime vuosina on järjestetty eri puolilla maailmaa puntaroivan demokratian mallin mukaisia keskustelu- ja päätöksentekofoorumeita. Malleja puntaroivan demokratian foorumeille on monenlaisia, mutta nii-

tä yhdistää tavoite ideaalin mukaisesta keskustelusta. Tavallisesti keskustelu käydään pienryhmissä, joissa keskustelua ohjaa moderaattori. Keskusteluun voidaan myös laatia säännöt, jotka korostavat sitä, että osallistujien pitää kuunnella ja kunnioittaa muita, perustella oma mielipiteensä ja olla valmiita muuttamaan niitä, jos toisilla on hyviä perusteluja erilaisille kannoille. Moderaattorin tehtävä ei ole johdattaa keskustelua, vaan lähinnä pitää huolta siitä, että keskustelu on asiallista ja toisia kunnioittavaa sekä mahdollisimman tasapuolista siten, että kaikki saavat äänensä kuuluviin.

Turun yliopiston ja Åbo Akademin tutkijat järjestivät joitakin vuosia sitten puntaroivan demokratian mukaisen kansalaiskeskustelun, jossa tavalliset ihmiset keskustelivat pienryhmissä maahanmuutosta (Grönlund ym. 2015). Keskustelu ei ollut osa poliittista päätöksentekoprosessia, vaan sen avulla tutkittiin samanmielisissä ja erimielisissä ryhmissä tapahtuvan keskustelun vaikutuksia. Samanmieliset ryhmät eivät tarkkaan ottaen vastaa puntaroivan demokratian ideaalia, koska keskustelussa kaikenlaisten näkökantojen pitäisi tulla tasapuolisesti esiin, mutta muilta osin keskustelu järjestettiin puntaroivan demokratian mallin mukaisesti. Keskustelua ohjasivat toisten kunnioittamiseen ja kuuntelemiseen kehottavat säännöt ja kussakin pienryhmässä oli läsnä keskustelua valvova moderaattori. Osallistujien maahanmuuttoa koskevat mielipiteet mitattiin kyselytutkimuksen avulla ennen ja jälkeen keskustelun.

Mielipiteiden muutoksen ohella tutkimuksessa tarkasteltiin myös empatiaa (Grönlund ym. 2017). Tutkimuksessa mitattiin yleistä empatiaa muita ihmisiä kohtaan, mutta myös sitä, miten osallistujat suhtautuivat erityisesti maahanmuuttajien näkökulman huomioimiseen. Jälkimmäinen vastaa ulkoryhmää kohtaan tunnettuna tiedollista empatiaa. Keskustelun seurauksena yleisessä empatiassa ei tapahtunut muutosta, mutta maahanmuuttajia kohtaan tunnettu tiedollinen empatia lisääntyi. Maahanmuuton kannattajat olivat tässä suhteessa maahanmuuton vastustajia empaattisempia, mutta mikä on tärkeää demokratian kannalta, myös maahanmuuton vastustajien keskuudessa ulkoryhmää kohtaan tunnettu tiedollinen empatia kasvoi. Kasvu oli jonkun verran suurempaa erimielisissä ryhmissä keskustelleiden parissa, mutta myös pelkästään maahanmuuton vastustajien kesken keskustelleet olivat empaattisempia keskustelun jälkeen. Tutkimus siis osoitti puntaroivan demokratian kyvyn ei pelkästään lisätä toisten näkö-

kulman ymmärtämistä vaan erityisesti ulkoryhmien näkökulman ymmärtämistä. Tutkimuksessa ulkoryhmää koskevan empatian havaittiin kasvavan myös kaikkien epätodennäköisemmässä ryhmässä – samanmielisten kanssa keskustelleiden maahanmuuton vastustajien keskuudessa.

Lisäksi on huomattava, että ulkoryhmää kohtaan tunnettu empatia oli myös yhteydessä altruistiseen toimintaan. Osallistujille annettiin puntaroivan keskustelun päätyttyä mahdollisuus lahjoittaa osa saamastaan osallistumispalkkiosta Suomen Punaisen Ristin toimintaan. Tällä mahdollisuudella testasimme, kasvattaako puntaroivaan keskusteluun osallistuminen altruistista lahjoittamista ja lisäksi, onko tällä yhteyttä empatiaan. Tutkimukseemme osallistujien keskuudessa ulkoryhmää kohtaan tunnetun empatian ja lahjoittamisen välillä havaittiin yhteys.

Politiikka siis tarvitsee empatiaa, mutta vain tietynlaista – ei vinoutunutta eikä passivoivaa. Tutkimuksemme mukaan puntaroiva kansalaiskeskustelu voi edesauttaa tällaisen empatian syntymistä, mutta on selvää, että puntaroivan demokratian ja eri empatian muotojen yhteyttä olisi hyvä tutkia lisää. On sängen todennäköistä, että toisten näkökulmien ymmärtäminen riippuu paljolti siitä, mistä asiasta keskustellaan, mitä seurauksia puntaroivalla keskustelulla on ja miten puntaroiva keskustelu on järjestetty. On kuitenkin huomattava, että edellä kuvatussa tutkimuksessa olosuhteet ulkoryhmien näkökulmien huomioimiseen eivät olleet mitenkään erityisen suotuisat, etenkin samanmielisissä ryhmissä.

Yhteenveto

Aloitin katsaukseni kiinnittämällä huomiota siihen, että termi empatia on aina määriteltävä, koska muutoin on mahdotonta tietää tarkkaan, mistä oikeastaan puhutaan. Empatia on laajasti arkikielessä ja tutkimuksessa käytetty käsite, mutta sen määritelmästä ei olla yksimielisiä. Määrittelin katsauksessani empatian käsitteeksi, joka sisältää kolme ulottuvuutta: tunne-empatian, motivationaalisen empatian ja tiedollisen empatian. Tämän jälkeen puhuin empatiaan liittyvistä vinoumista eli siitä miksi empatia voi olla ongelmallista moraalisena ja poliittisena ajattelun ja päätöksenteon kannalta. Empatiaa koetaan enemmän oman sisäryhmän jäseniä kohtaan, eikä se siten välttämättä auta rakentamaan siltoja

erilaisten poliittisten ja sosioekonomisten ryhmien välille. Poliitikassa tuskin kaivataan lisää vinoutunutta empatiaa, joka korostaa ryhmäidentiteettiä ja voi jopa vahvistaa ulkoryhmiä kohtaan tunnettuja stereotyyppioita ja ennakkoluuloja. Korostin kuitenkin myös sitä, että empatialla on havaittu olevan joitakin positiivisia seurauksia. Empatian on havaittu määrättyissä olosuhteissa lisäävän altruistista, toisten hyväksi tapahtuvaa, toimintaa. Empatiaa myös voidaan indusoida siten, että ulkoryhmiä koskeva ymmärrys ja hyväksyntä kasvavat. Lopetin katsaukseni pohtimalla empatian ja puntaroivan demokratian välistä suhdetta. Korostin sitä, että tutkimuksemme mukaan puntaroiva demokratia voi auttaa kasvattamaan tasapuolista, nimenomaan ulkoryhmiin kohdistuvaa, empatiaa, sekä altruistista toimintaa. Puntaroivan keskustelun yhdistäminen demokraattisen päätöksentekomenettelyyn voisi siis tämän tutkimuksen valossa olla tasapuolisen empatian lisääntymisen kannalta hedelmällinen menettely.

LÄHTEET

- Batson, Daniel C. 1997. Self-other merging and the empathy-altruism hypothesis: Reply to Neuberg et al. *Journal of Personality and Social Psychology* 73:3, 517–522.
- Batson, Daniel C. 2009. These things called empathy: Eight related but distinct phenomena. Teoksessa Jean Decety ja William J. Ickes (toim.), *The social neuroscience of empathy*. Cambridge, MA: MIT Press, 3–15.
- Batson, Daniel C., Sager, Karen, Garst, Eric, Kang, Misook, Rubchinsky, Kostia ja Dawson, Karen. 1997. Is empathy-induced helping due to self-other merging? *Journal of Personality and Social Psychology* 73:3, 495–509.
- Batson, Daniel C., Chang, Johee, Orr, Ryan ja Rowland, Jennifer. 2002. Empathy, attitudes, and action: Can feeling for a member of a stigmatized group motivate one to help the group? *Personality and Social Psychology Bulletin* 28:12, 1656–1666.
- Bloom, Paul. 2016. *Against empathy: The case for rational compassion*. New York: Harper Collins.
- Bohman, James ja Rehg, William. 1997. *Deliberative democracy: Essays on reason and politics*. Cambridge: The MIT Press.
- Bruneau, Emile G., Dufour, Nicholas ja Saxe, Rebecca. 2012. Social cognition in members of conflict groups: Behavioural and neural responses in Arabs, Israelis and South Americans to each other's misfortunes. *Philosophical Transactions of the Royal Society B* 367(1589), 717–730.
- Cikara, Mina, Bruneau, Emile G. ja Saxe, Rebecca. 2011. Us and them: Intergroup failures of empathy. *Current Directions in Psychological Science* 20:3, 149–153.
- Cikara, Mina, Bruneau, Emile G., Van Bavel, Jay J. ja Saxe, Rebecca R. 2014. Their pain gives us pleasure: How intergroup dynamics shape empathic failures and counter-empathic responses. *Journal of Experimental Social Psychology* 55, 110–125.
- Davis, Mark H. 1980. A multidimensional approach to individual differences in empathy. *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology* 10:85.
- Decety, Jean ja Cowell, Jason M. 2014. Friends or foes: Is empathy necessary for moral behavior? *Perspectives on Psychological Science* 9:5, 525–537.
- Dryzek, John S. 2000. *Deliberative democracy and beyond: Liberals, critics, contestations*. Oxford: Oxford University Press.
- Elster, Jon. 1998. *Deliberative democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Golemboski, David. 2018. The impartiality of Smith's spectator: The problem of parochialism and the possibility of social critique. *European Journal of Political Theory* 17:2, 174–193.
- Goodin, Robert E. 2000. Democratic deliberation within. *Philosophy and Public Affairs*, 29:1, 81–109.
- Greene, Joshua D., Morelli, Sylvia A., Lowenberg, Kelly, Nystrom, Leigh E. ja Cohen, Jonathan D. 2008. Cognitive load selectively interferes with utilitarian moral judgment. *Cognition* 107:3, 1144–1154.
- Grönlund, Kimmo, Herne, Kaisa ja Setälä, Maija. 2015. Does enclave deliberation polarize opinions? *Political Behavior* 37:4, 995–1020.
- Grönlund, Kimmo, Herne, Kaisa ja Setälä, Maija. 2017. Empathy in a citizen deliberation experiment. *Scandinavian Political Studies* 40:4, 457–480.
- Gutman, Amy ja Thompson, Dennis. 2004. *Why deliberative democracy*. Princeton: Princeton University Press.
- Habermas, Jürgen. 1996. *Between facts and norms*. Cambridge: The MIT Press.
- Jeon, Daejong, Kim, Sangwoo, Chetana, Mattu, Jo, Daewoong, Ruley, H. Earl, Lin, Shih-Yao, Rabah, Dania, Kinet, Jean-Pierre ja Shin, Hee-Sup. 2010. Observational fear learning involves affective pain system and Ca_v1.2 Ca²⁺ channels in ACC. *Nature Neuroscience* 13, 482–488.
- Krause, Sharon E. 2008. *Civil passions: Moral sentiment and democratic deliberation*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Mansbridge, Jane, Bohman, James, Chambers, Simone, Estlund, David, Follesdal, Andreas, Fung, Archon, Lafont, Cristina, Manin, Bernard ja Marti, Jose Luis. 2010. The place of self-interest and the role of power in deliberative democracy. *Journal of Political Philosophy* 18:1, 64–100.
- Montada, Leo ja Schneider, Angela. 1989. Justice and emotional reactions to the Disadvantaged. *Social Justice Research* 3:4, 313–344.
- Morrell, Michael E. 2010. *Empathy and democracy*. University Park, Pennsylvania: Penn State University Press.
- Mutz, Diana. 2006. *Hearing the other side: Deliberative versus participatory democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Paxton, Joseph M. ja Greene, Joshua D. 2010. Moral reasoning: Hints and allegations. *Topics in Cognitive Science* 2:3, 511–527.
- Small, Deborah A., Lowenstein, George ja Slovic, Paul. 2007. Sympathy and callousness: The impact of deliberative thought on donations to identifiable and statistical victims. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 102:2, 143–153.
- Smith, Adam. 1759/2006. *The theory of moral sentiments*. Mineola: Dover Publications.
- Ukkola, Sanna. 2018. Miksi empatia voi tehdä sinusta ihmishirviön? *Yle Uutiset* 16.5.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-10205821>. Viitattu 14.11.2018.